

уделено практичеським аспектам подготовки специалиста Новой украинской школы. Поданы методы и приемы использования критического мышления на практических занятиях по методике изучения предмета «Я в мире» начальной школы, которые студенты могут использовать в последующей профессиональной деятельности. Отмечено, что критическое мышление является одним из основных критериев образовательных реформ в Украине, а также одним из ключевых заданий современного образовательного процесса.

Ключевые слова: критическое мышление, профессиональная компетентность, методика обучения, методика Инсерт, метод ментальных карт, онлайн-сервисы.

Halyna Yerko, Yuliia Lutsiuk. FORMATION OF CRITICAL THINKING OF FUTURE TEACHERS OF ELEMENTARY SCHOOL IN STUDYING THE DISCIPLINE «METHODOLOGY OF STUDYING THE EDUCATIONAL FIELD «SOCIAL SCIENCE»». In the article authors propose the methodology of using various methods and methodical techniques of critical thinking in the preparation of specialists of the New Ukrainian school. The use of both traditional and new forms, methods on the discipline lessons «The methodology of teaching the educational field «Social Science»» is important, because they contribute to the formation of the intellectual, creative, sociable, national conscious, critical thinking person.

It is emphasized that the method of developing of critical thinking is based on the creative cooperation of the student and the teacher, on the analytical and creative approaches to any material, it is oriented not on the memorization of the material, but on the problem statement and on the independent creative searching of its solution.

Authors argue that during studying of method of critical thinking development, students must go through three stages in mastering material: perception → comprehension → application.

Significant emphasis was made on key components of critical thinking which are learning in the process of learning the discipline «Methodology of studying the educational field «Social Science»»: using the Insert method (an interactive marker system for effective reading and thinking), that encourages students to track their own understanding of the information due to using certain marking, expressed in symbols; the method of mental maps, that may be used in different types and forms of studying, as the schemes, created by students make it possible to identify problem lines in the understanding of methodological and theoretical component of the studying the specified object and the relationship between them; the ability to determine the type of online service and ways of its using (puzzles, the designer Learningapps, unblocking rebuys (Rebus 1.com.Ukrainian), LearningApps.org, service Word Art (Tagul)).

It is proved that critical thinking is an important factor in the formation of modern vocational education and a significant component of the training of future primary school teachers.

Keywords: critical thinking, professional competence, teaching method, Insert method, method of mental maps, online services.

Стаття надійшла до редколегії 06.06.2018 р.

УДК 378.4

Євген Єрмоленко

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (Глухів)

ПОКАЗНИКИ ТА КРИТЕРІЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНОЇ НАОЧНОСТІ

Автором розглянуто проблему визначення показників та критеріїв готовності майбутніх педагогів професійного навчання до застосування знаково-символічної наочності у процесі професійної діяльності в рамках компетентнісного підходу. Проаналізовано різні підходи науковців до визначення категорії «готовність». У результаті аналізу уточнено зміст поняття «готовність до використання знаково-символічної наочності».

На основі сучасних педагогічних досліджень, щодо критеріїв готовності майбутніх фахівців до різних аспектів професійної діяльності, розроблено власну систему критеріїв готовності майбутніх педагогів професійного навчання до застосування знаково-символічної наочності. Дана система включає: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний критерії. У статті описано зміст та визначено показники названих вище критеріїв.

Ключові слова: педагог професійного навчання, знаково-символічна наочність, готовність, показники, критерії.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження проблеми готовності майбутніх педагогів

професійного навчання до застосування знаково-символічної наочності доцільно проводити в рамках компетентнісного підходу, який, на нашу думку, є основним та визначальним для сучасної парадигми освіти. Як відомо, компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію освітнього процесу з переважаючою трансляцією знань і формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетентностей, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно-комунікаційно насиченого простору [12, 18]. Серед науковців довгий час не було єдиного підходу до тлумачення дефініції «компетентність». Але на даний час єдине визначення цього поняття нам надають численні нормативні документи в галузі освіти, зокрема, Закон України «Про освіту»: компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема готовності фахівця до професійної діяльності загалом, а також окремих її складників, була і є предметом уваги багатьох вчених. Психологічні аспекти готовності досліджували Е.Ф. Зеєр, Є.О. Клімов, І.М. Кондаков, Т.В. Кудрявцев (особистісна готовність до професійної діяльності) та ін. ; Г.О. Балл, М.І. Дяченко, Л.О. Кандибович, М.Д. Левітов, В.О. Моляко, Л.Е. Орбан-Лембрик (теоретичні основи психологічної готовності). Педагогічні аспекти готовності досліджували Ю.К. Бабанський, І.М. Богданова, Н.В. Кузьміна, В.І. Лозова, В.О. Сластьонін, Л.Ф. Спірін та ін., котрі приділяли увагу виявленню дидактичних і виховних умов і факторів, що дозволяють управляти становленням і розвитком готовності майбутнього фахівця.

Аналіз літературних джерел показав, що можна виділити два підходи до визначення поняття «готовності»: 1) готовність як певний психічний стан; 2) готовність як певна властивість або система властивостей та якостей особистості.

У психологічних дослідженнях готовність до діяльності розуміють як особливий психічний стан, як особистісне утворення, як спрямованість свідомості на виконання дії, як сукупність різноманітних якостей особистості.

Так, розглядаючи готовність до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю, Недосекова Н.С. трактує її як прояв здібностей в створенні нових, невідомих раніше, суспільно-корисних продуктів у процесі пошуку креативного вирішення виробничих проблем, які можуть виникати в майбутній професійній діяльності [10].

О. А. Бартків стверджує, що готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії [2].

Р.М. Горбатюк визначає готовність інженера-педагога до професійної діяльності через сформованість у нього відповідних компетентностей, усвідомлення себе як креативної особистості, потребу у творчій взаємодії з суб'єктами навчання, наявність перцептивно-рефлексивних і конструктивно-управлінських здібностей, досвід організації навчально-виховного процесу [5].

А. Й. Капська, розуміє поняття «готовність» як позитивне ставлення, інтерес, стійкість мотиву педагогічної діяльності, спрямованість на діяльність; знання та уявлення про особливості діяльності, вимоги до особистості вчителя; володіння знаннями, вміннями, процесами аналізу, синтезу, порівнянь, узагальнень; самооцінку своєї діяльності, рівня підготовки до неї та адекватність розв'язання професійних завдань [8].

Отже, проаналізувавши різні підходи до визначення поняття «готовності», та синтезувавши основні їх компоненти, під готовністю до використання знаково-символічної наочності будемо розуміти особливий психологічний стан особистості, що сформований на основі наявності відповідних компетентностей та мотивів, який дозволяє якісно виконувати знаково-символічну діяльність. Знаково-символічна наочність – це вид наочності, що передає

навчальний матеріал та відображає системно-структурні, системно-функціональні та інші взаємозв'язки позначених об'єктів через умовно-символічну форму.

На нашу думку, оперування знаками та символами є цілком природнім процесом для людини, у сучасному суспільстві ми перебуваємо в постійному оточенні та контакті з різноманітними знаками та символами (дорожні знаки, інформаційні таблички, вказівники, піктограми комп'ютерних програмних середовищ, тощо), це дає підстави стверджувати про наявність у кожного певного рівня сформованості готовності до знаково-символічної діяльності. Окрім того, майбутні педагоги професійного навчання також мають досвід складання та читання різного роду схем (кінематичні, електричні тощо). Тобто, здійснюючи підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до застосування знаково-символічної наочності, необхідно мати на меті розширення та підвищення рівня знань і умінь, а також формування навичок із знаково-символічної діяльності. Для визначення попереднього стану проблеми, а також для визначення рівня готовності майбутніх педагогів професійного навчання до застосування знаково-символічної наочності необхідними є обґрунтування відповідних критеріїв і показників

Мета статті. Проведений нами аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати про відсутність науково-обґрунтованих критеріїв та показників готовності майбутніх педагогів професійного навчання до застосування знаково-символічної наочності. Виходячи з цього, виникає необхідність розробки власної системи критеріїв та показників, що і є метою нашої статті. Досягнення цієї мети передбачає проведення аналізу сучасних наукових підходів, які представлені у психолого-педагогічній літературі та стосуються визначення діагностичного інструментарію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «критерій», в перекладі з грецького *kriterion*, означає засіб судження, переконання, міра. «Словник української мови» (або СУМ-11) визначає критерій як підставу для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило [14].

У словнику іншомовних слів О.С. Мельничука сказано, що критерій – це мірило для визначення, оцінки предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації [13].

Відповідно до короткого термінологічного словника І. Дичківської „критерій – показник, що характеризує властивість (якість) об'єкта, оцінювання якого можливе за одним із способів вимірювання або за експертним методом” [6, с. 344].

В. Курило у одній із праць зазначив, що у педагогічній теорії під критеріями розуміються ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці [9, с. 36].

Одним з найбільш повних, на нашу думку, є визначення Г. Гаврилової, за яким, критерій є вираженням найзагальнішої сутнісної ознаки, на основі якої здійснюють оцінку, порівняння реальних педагогічних явищ, при цьому ступінь вияву, якісна сформованість, визначеність критерію виражаються в конкретних показниках, які характеризуються, у свою чергу, низкою ознак [4].

Узагальнюючи думки вчених, у нашому дослідженні під критерієм будемо розуміти змістову ознаку, за якою здійснюється оцінювання та порівняння готовності майбутніх педагогів професійного навчання до застосування знаково-символічної наочності.

У процесі формування критеріїв необхідно дотримуватися ряду вимог, сформованих В. Беспальком. Згідно з ними критерії повинні:

- відображати основні закономірності формування особистості та сприяти встановленню зв'язків між усіма компонентами педагогічної проблеми;
- діяти на основі взаємодії якісних і кількісних показників;
- бути науково обґрунтованими і достатніми для виявлення якості та ступеня сформованості відповідного уміння або навички;
- відповідати кінцевій меті навчання та відображати ті характеристики, на розвиток яких воно спрямоване [3].

У педагогічній літературі та дослідженнях поняття «критерій» використовують разом з іншою категорією – «показник». У своєму дослідженні ми розділяємо точку зору науковців, які вважають поняття «критерій» ширше за своїм змістом, ніж поняття «показник», і що показник є складником критерію.

На думку В. Багрій показник є окремою якісною та кількісною характеристикою критерію. Окрім того, науковцем наведено ряд вимог, яких слід дотримуватися у процесі визначення показників педагогічної діяльності: чіткість змісту показників, можливість їх виміряти; системність показників, що повинна забезпечувати найбільш повну характеристику досліджуваного процесу, гнучкість, адаптивність, здатність відобразити усі можливі зміни об'єкта; результативність та ефективність показників [1, с. 10].

Р. Торчевський стверджує, що «показник є кількісною характеристикою певного досліджуваного явища, яка дає змогу зробити висновок про стан у статичності та динаміці» [16, с. 123].

У свою чергу, ми розділяємо точку зору В. Тернопільської та О. Дерев'яно, які вважають, що показник – це кількісні або якісні характеристики сформованості якості, властивості, ознаки об'єкта, що вивчається, ступінь сформованості того чи іншого критерію [15, с. 265].

Поряд з цим розрізняють якісні показники, що фіксують наявність чи відсутність якої-небудь властивості, та кількісні показники, які фіксують ступінь вираженості, розвитку властивості. Застосування обох груп показників у нашому дослідженні дозволить найбільш об'єктивно відобразити рівень готовності педагогів професійного навчання до застосування знаково-символічної наочності.

Проаналізувавши варіанти визначення у сучасних педагогічних дослідженнях критеріїв готовності майбутніх фахівців до різних аспектів професійної діяльності, можна дійти висновку, що загалом критерії готовності майбутнього фахівця мають подібну структуру, проте з врахуванням специфіки педагогічної діяльності майбутніх педагогів професійного навчання, а також специфіки знаково-символічної діяльності вважаємо доцільним застосовувати наступну систему критеріїв: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний.

Мотиваційний критерій, на нашу думку, є важливим елементом даної системи, оскільки сформованість позитивної мотивації являється обов'язковою передумовою ефективної діяльності. Поняття «мотивація» в психології трактують по-різному. За одними поглядами - це наявність певної системи факторів, сукупність причин, які спонукають до активності; за іншими - це свідоме використання системи мотивів, які сприяють активізації певних дій; також має місце визначення згідно з яким, мотивація – це процес розгортання певної системи мотиваторів у структурі відповідної діяльності [19, с.37]. Тобто, під мотивацією можна розуміти сформованість та використання системи мотивів, які спонукають особистість до активної діяльності.

У вітчизняній психології розрізняють внутрішні та зовнішні мотиви. Зовнішня мотивація (мотиви-стимули) впливає на кількість дій, отриманих результатів, тоді як внутрішня мотивація (власне мотиви) впливає на якість виконання роботи [19, с.97]. При цьому ефективність діяльності, яка вмотивована лише ззовні, неминуче знизиться після усунення зовнішнього контролю [20]. Отже, для ефективної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання необхідною умовою є сформованість у них як зовнішніх, так і внутрішніх мотивів.

Показниками мотиваційного критерію є:

- наявність пізнавального інтересу до знаково-символічної наочності та до оволодіння методикою її створення і застосування;
- усвідомлення важливості ЗСН у педагогічній діяльності;
- сформована усвідомлена потреба в застосуванні ЗСН у власній пізнавальній та педагогічній діяльності;

– бажання брати участь у розробці, застосуванні та поширенні знаково-символічної наочності.

Когнітивний критерій відображає рівень теоретичної підготовленості до застосування педагогами професійного навчання знаково-символічної наочності. Даний критерій характеризується наступними показниками:

- володіння знаннями про сутність ЗСН, термінологію та основні види знаково-символічної діяльності;
- знання основних принципів конструювання основних видів знаково-символічної наочності;
- знання про способи створення ЗСН (в тому числі із застосуванням НІТ);
- знання з методики застосування різних видів ЗСН в освітньому процесі.

Діяльнісний критерій передбачає сформованість умінь майбутніх педагогів професійного навчання на основі здобутих знань впроваджувати знаково-символічну наочність в освітній процес від її розробки до безпосереднього застосування. Показниками діяльнісного критерію є:

- уміння виконувати основні види знаково-символічної діяльності (кодування, розкодування, заміщення тощо);
- уміння конструювати та створювати різні види знаково-символічної наочності, а також рівень самостійності у процесі виконання даних видів діяльності;
- уміння ефективно впроваджувати знаково-символічну наочність на різних етапах освітнього процесу;
- уміння об'єктивно та обгрунтовано оцінювати ЗСН, що використовується в освітньому процесі.

Особистісний критерій слугує для оцінювання сформованості важливих для застосування ЗСН особистих якостей, зокрема комунікативних та рефлексивних. Особистісний критерій відображається рядом показників:

- уміння розгорнуто коментувати різні види знаково-символічної наочності;
- рівень креативності (прояв творчості та оригінальності у процесі розробки ЗСН);
- здатність до самоконтролю та самоаналізу в процесі ЗСД та розробки ЗСН;
- здатність до самооцінки;
- спрямованість на саморозвиток та самовдосконалення.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, розроблена система критеріїв та показників готовності майбутніх педагогів професійного навчання до застосування знаково-символічної наочності дозволить в подальшому розробити об'єктивну діагностичну системи в рамках окресленої педагогічної проблеми. Подальшого дослідження потребує визначення відповідних рівнів готовності до застосування знаково-символічної наочності та методик їх визначення.

Джерела та література :

1. Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів / В. Н. Багрій // Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету „Україна”. – 2012. – № 6. – С. 10 – 15
2. Бартків О. А. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності / О. А. Бартків // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2010. – №1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2010/1/visnuk_7.pdf
3. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем : Проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем / В. П. Беспалько. - Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1977. - 304 с.
4. Гаврилова Г. Л. Формирование профессиональной самостоятельности у будущего учителя в процессе обучения в вузе (на примере преподавания в университете предметов общепедагогического цикла): автореф. ... дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01/ Г. Л. Гаврилова. – Казань, 1992. – 20 с.
5. Горбатюк Р. М. Визначення готовності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю до професійної діяльності / Р. М. Горбатюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики

- навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. - 2012. - Вип. 32. - С. 279-283. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_32_58
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / Дичківська І. М. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
  7. Закон України «Про освіту» : від 05.09.2017 р. / Офіційний вісник України від 6.10.2017, № 78, С. 7
  8. Капська А. Й. Педагогіка живого слова : навчально-методичний посібник / А. Й. Капська. – К. : ІЗМН, 1997. – 304 с.
  9. Курило В. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні / В. Курило // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 35-39.
  10. Недосекова Н. С. Модель формирования готовности к профессиональной деятельности будущих инженеров-педагогов пищевого профиля в процессе производственной практики / Н. С. Недосекова // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2013. - №8. – С.300-304.
  11. Самборська О. В. Критерії, показники та рівні готовності магістрів технологічної освіти до моніторингу навчальних досягнень студентів / О. В. Самборська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. - 2015. - Вип. 51. - С. 239-244
  12. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
  13. Словник іншомовних слів Мельничука [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://slovoopedia.org.ua/42/53402/284752.html>
  14. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/kryterij>
  15. Тернопільська В. І. Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів / В. І. Тернопільська, О. В. Дерев'янюк // Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 5. Пед. науки. – 2010.– Вип. 31. – С. 264 – 267.
  16. Торчевський Р. Педагогічні умови розвитку управлінської культури майбутніх магістрів військового управління в системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Р. Торчевський. – К., 2012. – 300 с.
  17. Хоменко-Семенова Л. О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності / Л. О. Хоменко-Семенова // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. - 2013. - Вип. 19. - С. 252-257. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2013_19_38.
  18. Часнікова О. В. Компетентнісний підхід в освіті як основа її реформування / О. В. Часнікова // Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2607
  19. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии / В. А. Семиченко. - К.: Миллениум, 2004. - 521 с.
  20. Новак В. О. Організаційна поведінка : підручник / В. О. Новак, Т. Л. Мостенська, О. В. Ільєнко . – Київ : Кондор, 2013 . – 493 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1212012459010/menedzhment/vnutrishni_zovnishni_motivi_motivatsiya_trudovogo_kolektivu

References

1. Bagrij V. N. Kryterii' ta rivni sformovanosti profesijnyh umin' majbutnih social'nyh pedagogiv [Criteria and levels of formation of professional skills of future social educators] Zb. nauk. pr. Hmel'nyc'kogo in-tu social'nyh tehnologij Universytetu „Ukrai'na”. 2012, № 6. pp. 10 – 15
2. Bartkiv O. A. Gotovnist' pedagoga do innovacijnoi' profesijnoi' dijal'nosti [Readiness of the teacher to innovate professional activity]. Problemy pidgotovky suchasnogo vchytelja, 2010, №1. Available at: http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2010/1/visnuk_7.pdf
3. Bepal'ko V. P. Osnovy teorii pedagogicheskikh sistem : Problemy i metody psikhologo-pedagogicheskogo obespecheniya tekhnicheskikh obuchayushchikh sistem [Fundamentals of the theory of pedagogical systems: Problems and methods of psychological and pedagogical support of technical training systems]. Voronezh : Izdatel'stvo Voronezhskogo universiteta, 1977. 304 p.
4. Gavrilova G. L. Formirovanie professional'noi samostoyatel'nosti u budushchego uchitelya v protsesse obucheniya v vuze (na primere prepodavaniya v universitete predmetov obshchepedagogicheskogo tsikla): avtoref. ... dis. kand. ped. nauk : spets. 13.00.01/ [Formation of professional independence in the future teacher in the process of studying at the university (on the example of teaching subjects of the general pedagogical cycle at the university)]. Kazan', 1992. 20 p.
5. Gorbatjuk R. M. Vyznachennja gotovnosti majbutnih inzheneriv-pedagogiv komp'juternogo profilju do profesijnoi' dijal'nosti [Determination of the readiness of future engineers-teachers of the computer profile to professional activity]. Suchasni informacijni tehnologii' ta innovacijni metodyky navchannja u pidgotovci fahivciv: metodologija, teorija, dosvid, problemy. 2012, Vol. 32. pp. 279-283. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_32_58
6. Dychkivs'ka I. M. Innovacijni pedagogichni tehnologii': Navchal'nyj posibnyk [Innovative pedagogical technologies]. Kyi'v, Akademvydav publ., 2004. 352 p.

7. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» : vid 05.09.2017. [Law of Ukraine "On Education"]/ Oficijnyj visnyk Ukrainy vid 6.10.2017, № 78, P. 7
8. Kaps'ka A. J. Pedagogika zhyvogo slova : navchal'no-metodychnyj posibnyk [Pedagogy of the living word]. Kyi'v, IZMN publ., 1997. – 304 p.
9. Kurylo V. Modeljuvannja systemy kryterii'v ocinky rozvytku osvity v regioni [Modeling the system of criteria for assessing the development of education in the region]. Pedagogika i psihologija. 1999, № 2. pp. 35-39.
10. Nedosekova N. S. Model' formirovaniya gotovnosti k professional'noi deyatel'nosti budushchikh inzhenerov-pedagogov pishchevogo profilya v protsesse proizvodstvennoi praktiki [Model of formation of readiness for professional activity of future engineers-teachers of a food profile in the course of industrial practice]. Aktual'nye problemy gumanitarnykh i estestvennykh nauk. 2013, №8. pp.300-304.
11. Sambors'ka O. V. Kryterii', pokaznyky ta rivni gotovnosti magistriv tehnologichnoi' osvity do monitoryngu navchal'nyh dosjagnen' studentiv [The criteria and indicators of readiness of masters of education technology to monitor students' educational achievements]. Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. 2015, Vol. 51. pp. 239-244
12. Selevko G. Kompetentnosti i ikh klassifikatsiya [Competencies and their classification]. Narodnoe obrazovanie. 2004, № 4. pp. 138–143.
13. Slovnyk inshomovnyh sliv Mel'nychuka [Dictionary of foreign words Melnichuk] Available at: <http://slovopedia.org.ua/42/53402/284752.html>
14. Slovnyk ukrai'ns'koi' movy. Akademichnyj tlumachnyj slovnyk (1970—1980) [Dictionary of the Ukrainian language. Academic Explanatory Dictionary]. Available at: <http://sum.in.ua/s/kryterij>
15. Ternopil's'ka V. I. Vyznachennja kryterii'v sformovanosti profesijnoi' kompetentnosti majbutnih girnychyh inzheneriv [Determination of criteria for the formation of professional competence of future mining engineers]. Nauk. chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Serija 5. Ped. nauky. 2010, Vol. 31. pp. 264 – 267.
16. Torchevs'kyj R. Pedagogichni umovy rozvytku upravlins'koi' kul'tury majbutnih magistriv vijs'kovogo upravlinnja v systemi pisljadyplomnoi' osvity : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 [Pedagogical conditions of development of managerial culture of future masters of military management in the system of postgraduate education]. Kyi'v, 2012. 300 p.
17. Homenko-Semenova L. O. Pedagogichni umovy formuvannja gotovnosti majbutnih social'nyh pracivnykiv do vykorystannja interaktyvnyh tehnologij u profesijnij dijal'nosti [Pedagogical conditions of forming the readiness of future social workers for the use of interactive technologies in professional activity]. Aktual'ni problemy sociologii', psihologii', pedagogiky- 2013, Vol. 19. pp. 252-257. Available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2013_19_38.
18. Chasnikova O. V. Kompetentnisnyj pidhid v osviti jak osnova i'i' reformuvannja [Competency approach in education as the basis of its reform]. Narodna osvita. Elektronne naukove fahove vydannja. Available at : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2607
19. Semichenko V. A. Problemy motivatsii povedeniya i deyatel'nosti cheloveka. Modul'nyi kurs psihologii [Problems of motivation of human behavior and activity. Modular course of psychology]. Kyi'v: Millenium, 2004. 521 p.
20. Novak V. O. Organizacijna povedinka : pidruchnyk [Organizational Behavior]. Kyi'v, Kondor publ., 2013. 493 p. Available at : http://pidruchniki.com/1212012459010/menedzhment/vnutrishni_zovnishni_motivi_motivatsiya_trudovogo_kolektivu

Ермоленко Евгений. ПОКАЗАТЕЛИ И КРИТЕРИИ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ К ПРИМЕНЕНИЮ ЗНАКОВО-СИМВОЛИЧЕСКОЙ НАГЛЯДНОСТИ. Автором рассмотрена проблема определения показателей и критериев готовности будущих педагогов профессионального обучения к применению знаково-символической наглядности в процессе профессиональной деятельности в рамках компетентностного подхода. Проанализированы различные подходы ученых к определению категории «готовность». В результате анализа уточнено содержание понятия «готовность к использованию знаково-символической наглядности».

На основе современных педагогических исследований, о критериях готовности будущих специалистов к различным аспектам профессиональной деятельности, разработана собственная система критериев готовности будущих педагогов профессионального обучения к применению знаково-символической наглядности. Данная система включает: мотивационный, когнитивный, деятельностный и личностный критерии. В статье описано содержание и определены показатели названных выше критериев.

Ключевые слова: педагог профессионального обучения, знаково-символическая наглядность, готовность, показатели, критерии.

Yermolenko Yevhen. INDICATORS AND CRITERIA OF INTENDING PROFESSIONAL TRAINING TEACHERS READINESS TO APPLYING SIGNS AND SYMBOLS VISUAL AIDS. The author examines the problem of determining indicators and criteria for the readiness of future teachers of vocational training to use sign-symbolic visibility in the process of professional activity within the framework of the competence approach. Various approaches of scientists to the definition of the category "readiness" are analyzed. As a result of the analysis, the content of the notion "readiness for the use of sign-symbolic visibility" is clarified.

On the basis of modern pedagogical studies, criteria for the readiness of future specialists to various aspects of professional activity, a system of criteria has been developed for the readiness of future teachers of vocational training

to use sign-symbolic visibility. This system includes: motivational, cognitive, activity and personal criteria. The article describes the content and defines the indicators of the above criteria.

Key words: *professional education teacher, sign and symbol visual aids, readiness, indicators, criteria.*

Стаття надійшла до редколегії 24.05.2018 р.

УДК 378.1

Катерина П'явка, Ірина Кузава

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглядається проблема розвитку креативності особистості та теоретично обґрунтовуються умови, які сприяють формуванню творчих здібностей та креативності.

Ключові слова: *креативність, творчі здібності, обдарованість, творчість, навчально-виховний процес, творча діяльність, студент.*

Постановка проблеми. Глобальні зміни соціально-економічного устрою нашого суспільства відбилися у системі освіти, зокрема вищої. Розвиток ринкових відносин і виникнення ринку праці спричинили відмову вищих навчальних закладів від практики обов'язкового працевлаштування. З одного боку, найталановитіші з них молоді спеціалісти і професіонали одержали можливість вибору місця роботи відповідно до їх професійного запиту. З іншого, – це призвело до зростання безробіття серед молоді, оскільки працевлаштування за спеціальністю сьогодні стало складним, таким, що потребує значних витрат часу, а інколи супроводжується розчаруванням, невпевненістю не тільки у своїх силах, а й у професійному і соціальному статусі.

Вища освіта має давати системні знання про професійну сферу діяльності, її специфіку та технологію, формувати особистісні якості фахівця як активного учасника й організатора цієї діяльності. Системність підготовки фахівця зумовлюється всім контекстом навчання, коли кожна дисципліна розглядається як засіб формування його фахової компетентності та професійних якостей – основ фахової діяльності.

Нині практичне розв'язання проблеми формування креативності студентів у вищій школі стикається з серйозними труднощами, до яких насамперед відносимо неповне пояснення особливостей розвитку і виховання творчої особистості та недостатню вивченість питання формування творчих здібностей майбутніх фахівців.

Мета статті: з'ясувати особливості формування та розвитку креативності студентів у процесі фахової підготовки у вищих навчальних закладах.

Завдання: визначити психолого-педагогічні умови, які сприяють формуванню креативності студентів та творчій діяльності в різних сферах життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першими до розробки проблем креативності взяли американські психологи Дж. Гілфорд, П. Торренс, Дж. Рензулі, Р. Стернберг, Ф. Баррон. У вітчизняній психології вагомий внесок в дослідження даної проблеми було зроблено завдяки працям О.М. Матюшкіна, Я.О. Пономарьова, Д.Б. Богоявленської, Є.П. Ільїна, В.М. Дружиніна, О.Л. Яковлевої, В.О. Моляко. Незважаючи на те, що вже проведена велика кількість досліджень в галузі психології креативності, проте й досі не вироблено цілісної концепції, не розв'язані питання про джерела й детермінанти творчості, взаємозв'язок особливостей особистості й творчості. Одне з центральних питань – питання про можливість навчання й розвитку креативності, тобто формування творчих вмінь, творчого мислення, творчого стилю діяльності, й досі залишається дискусійним.